

© Vlaanderen Van Varenbergh

'Juristen vertonen een eigenaardige cocktail van conservatisme en veranderingsdrang'

Eind september organiseren de Vlaamse en de Nederlandse Juristenvereniging een gezamenlijk congres, met als thema taal en recht. De perfecte aanleiding voor een gesprek met voorzitters Frank Judo en Jaap Hoekstra, over rechtstaal en rechtsculturen, de juridische dienstverleners van de toekomst, en wat juristen verbindt. 'Juristen hebben alleen de taal.'

Ruth Boone

Hoekstra en Judo hebben meer gemeen dan alleen het voorzitterschap van hun verenigingen. Ze maakten ook allebei carrière in het bestuursrecht: Judo is al jaar en dag advocaat in het grondwettelijk en administratief recht in Brussel, Hoekstra stapte zeven jaar geleden over van de advocatuur naar de Nederlandse Raad van State, waar hij bestuursrechter is. Het gesprek begint dan ook met een beknopte vergelijkende studie van de bestuursrechtelijke praktijken in noord en zuid. Judo: 'In Vlaanderen hebben begrippen als behoorlijk bestuur de laatste jaren voet aan de grond gekregen. In Franstalig België heeft men daar minder oren naar. Ik denk dat daar de wet van de remmende voorsprong geldt. Men heeft in de Franstalige ruimte een langere traditie van rechtsbescherming, maar die is formalistischer, en men vindt die bescherming voldoende.'

Hoekstra: 'De rechtsbescherming tegen de overheid is in Nederland enigszins verbreed tot stand gekomen, waardoor er verschillende administratieve rechtscolleges zijn. Een aantal jaren geleden is er een poging gedaan om dat systeem meer te harmoniseren, maar die is in het parlement gestrand.'

Dreigt in Vlaanderen ook geen versnippering, met al die nieuwe administratieve rechtscolleges?

Judo: 'Je ziet nu wel een beweging naar meer centralisatie, met de oprichting van de Vlaamse dienst van de bestuursrechtcolleges. Die rechtscolleges zijn ook vanuit een andere context ontstaan. In een federale staat - en niet alleen daar - moet je rechtspraak als een accessorium zien van de rechtscreatie. Als je op verschillende niveaus wetten maakt, dan moet je zorgen dat die ook afdwingbaar zijn met rechtsinstanties op die niveaus. Ik ga uit van de stelling dat wie de bevoegdheid heeft om wetgeving te maken, ook moet zorgen

voor een adequate rechtsbescherming, door die zelf aan te bieden of elders op maat te vinden. Het gaat uiteindelijk altijd om conflictbeheersing.'

Hoekstra: 'De Nederlandse Juristenvereniging is in 1870 precies ontstaan uit onvrede met de Nederlandse wetgeving. Die sloot helemaal niet aan bij de eisen die daaraan toentertijd in de rechtspraak werden gesteld. Een aantal vooraanstaande juristen heeft zich toen verenigd in een soort actiegroep. Die beijverde de totstandkoming van eigentijdse wetgeving, afgestemd op de behoeften van de rechtspraak. Zo'n initiatief was er eerder al in Duitsland, met de *Deutscher Juristentag*. Die wilde de wetgever echter ook meer concreet beïnvloeden. De Nederlandse Juristenvereniging was geen politiek geëngageerde club. Er werden de wetgever voorstellen gedaan voor praktische wetgeving, op moderne leest geschoeid. De vereniging is dus ontstaan vanuit een zekere onvrede.'

Is dat nu beter?

Hoekstra: 'We zijn ondertussen geëvolueerd. Via discussie tussen de leden wil de NJV een gemeenschappelijke overtuiging over een bepaalde rechtsontwikkeling tot stand brengen, die uiteraard een zekere invloed kan hebben op wetgeving, of het rechterlijk oordeel. De preadviezen van dit jaar gaan bijvoorbeeld over de vraag of we ondertussen geen afscheid aan het nemen zijn van de klassieke procedu-

re bij de overheidsrechter. Die preadviezen bevatten allerlei bruikbare suggesties voor de wetgever, het ministerie van Justitie, de Raad voor de Rechtspraak, de rechterlijke colleges en de individuele rechters.'

Judo: 'Hoewel de Vlaamse Juristenvereniging schatplichtig is aan de Nederlandse, is de achtergrond voor het ontstaan anders. De bekommernis van de VJV was in het begin vooral de promotie van het Nederlands in de rechtstaal en de rechtspraak. Het was een emancipatorische beweging. Het waren tijden waarin men zich in ernst afvroeg of er in het Nederlands pleit kon worden bij het Hof van Cassatie, en of een proefschrift in het Nederlands kon worden opgesteld. Na de taalwet in gerechtszaken van 1935 is de rol van de VJV wel veranderd. Sinds de jaren '80 was dat vooral een draagvlak creëren voor de permanente vorming, maar dat hebben de beroepsverenigingen nu overgenomen. Vandaag zien we onze rol vooral als tolk tussen de juristenwereld en de 'wereld van de normale mensen'. Iedereen vindt de rechtstaat belangrijk, maar iedereen is anderzijds wel bang van de juridisering van de samenleving, en van het recht en dus ook van de rechtsbeoefenaars. Maar een rechtstaat kan maar gedijen als er een vertrouwensklimaat is. Het is dus belangrijk dat mensen die rechtswereld leren kennen. Maar ook binnen de juristerij zelf is er verkokering. We moeten daar ernstig over praten, juristen kunnen niet in een ivoren toren leven.'

'Een van mijn frustraties is dat bij de permanente vorming advocaten gestuurd worden in de richting van puur technische opleidingen. Ze volgen liefst niet te veel uren opleiding die enkel met 'niet-juridische punten' worden beloofd. Bij artsen is dat heel anders. Zij zijn zelfs verplicht om verschillende uren te besteden aan niet louter medische aspecten van het beroep. Ik vind dat juristen een minimum aantal uur zouden moeten besteden aan over het muurtje kijken.'

Hoekstra: 'In Nederland is dat niet echt anders. De verordening op de advocatuur in Nederland schrijft weliswaar voor dat maar de helft van het jaarlijks benodigde aantal opleidingspunten aan juridische activiteiten moet worden besteed, maar het aantal opleidingspunten dat wordt behaald op typisch niet-juridische aspecten blijkt in de praktijk toch zeer beperkt.'

CULTUURVERSCHILLEN

Judo: 'Het leuke van het taalcongres is dat we proberen de kloof tussen Essen en Roosendaal, de cultuurruwvijn tussen Vlaanderen en Nederland, te dichten. Voor veel mensen blijft Nederland toch het buitenland en loopt er een psychologische grens.'

Hoekstra: 'Ik voel dat ten opzichte van Vlaanderen niet zo.'

Judo: 'Er zijn natuurlijk twee verschillende rechtsstelsels, het is begrijpelijk dat er ook enige cultuurverschillen zijn.'

Uiten die verschillen zich ook in de taal die in noord en zuid gebruikt wordt?

Judo: 'Je hebt wel verschillen, bijvoorbeeld in het bestuursrecht. In Nederland spreekt men over een aanbesteding, in België over een overheidsopdracht, alhoewel in de volksmond wel nog vaak aanbesteding wordt gebruikt. Als juristenverenigingen vinden we de eenmaking van de juridische terminologie alleszins belangrijk.'

Hoekstra: 'Anderzijds leven we ook niet helemaal in twee verschillende juridische werelden. Zo is het Nederlands burgerlijk recht ook sterk geënt op het Napoleontische rechtssysteem. En er zijn ook andere overeenkomsten.'

Hier leeft soms de indruk dat Nederland wat rechtscultuur betreft wat meer op de Angelsaksische wereld is gericht? Tijdens de financieel-economische crisis leken Nederlandse advocatenkantoren bijvoorbeeld gevoelig voor de golf van faillissementen in de VS en Groot-Brittannië.

Hoekstra: 'Ik weet dat niet zo zeker. Faillissementen van Nederlandse kantoren als gevolg van de financieel-economische crisis hebben zich nauwelijks voorgedaan. Misschien bij bepaalde nichekantoren. De grotere Nederlandse advocatenkantoren hebben een brede praktijk. Toen er als gevolg van de crisis uit bepaalde praktijken minder werk kon worden gehaald, bleven de kantoren doordraaien op de praktijken die daar minder gevoelig voor waren. Misschien is er in de media - naast het strafrecht - voor de Angelsaksisch georiënteerde overnamepraktijk de nodige aandacht. Dat is een wat blitsere praktijk. Met mannen en vrouwen in mooie pakken, *clothings* met champagne... Maar dat is wel een heel specifieke advocatenpraktijk. In Nederland heb je wel steeds meer nicheadvocatenkantoren, en ook accountants- en belastingadvieskantoren met een advocatenpraktijk. En steeds meer advocaten in dienstverband. Ik weet niet hoe dat in Vlaanderen zit. Misschien is Nederland wel opener over de advocatuur. Aan tuchtrechtelijke sancties wordt ook wel in de media aandacht besteed.'

Judo: 'Dat is wel een groot verschil, de openheid waarmee in Nederland met zaken als faillissementen of tucht in de advocatuur wordt omgesprongen. In België is men daar veel minder open over. Zeker wat het tuchtrecht betreft, is men te gesloten.'

Hoekstra: 'Juist van de openbaarmaking van een opgelegde tuchtrechtelijke sanctie gaat een opvoedende werking uit. Als je weet dat je als advocaat het risico loopt op *namings and shaming*, dan let je meer op je tellen.'

HET GOEDE VOORBEELD

Wat is de gemeenschappelijke noemer die alle juristen bindt?

Hoekstra: 'Het thema van het congres, taal en recht, moet de Nederlandstalige juristen met elkaar verbinden. Het is een mooie eerste aanzet voor een gemeenschappelijk congres. Maar voor Vlaamse en Nederlandse juristen zou ook een prachtig congres kunnen worden georganiseerd over bijvoorbeeld Europees recht.'

We horen vaak dat de rechtstaat onder druk staat. Is dat iets wat alle juristen moet bezighouden?

Hoekstra: 'Ik vind dat zware woorden. Volgens mij valt dat in Nederland best mee. Maar wat het 'rechtsbedrijf' betreft, zijn er wel kwesties waar je je vanuit rechtstatelijk oogpunt zorgen

heel verschillend als het gaat over een advocaat van het ocmw, of een steuntrekker zelf. We moeten ons bewust zijn van hoe de boodschap overkomt bij de toehoorder en durven te kiezen voor diversiteit in communicatie, ook al kost dat meer inspanning. Heldere communicatie moet een *state of mind* worden. Juristen hebben, in tegenstelling tot bijvoorbeeld een ingenieur, alleen de taal als werkinstrument.'

Worden studenten op de universiteit voldoende op het belang van heldere taal gewezen?

Judo: 'Nu moeten studenten geregeld papers schrijven, dat was vroeger veel minder het geval. Ik denk niet dat de universiteit per se de boosdoener is. Die plechtige, gezwollen taal zit al in de jurisprudentie die jonge juristen moe-

© WVV

“

Frank Judo:

'Heldere communicatie moet een state of mind worden.'

over moet maken. De door de overheid gefinancierde rechtshulp staat steeds verder onder druk, de burgerlijke rechter is voor de 'gewone man' niet echt bereikbaar meer en met alle big-datasystemen loopt de privacy van de burger gevaar. Wat ook belangrijk is, is de taal die in de rechtspraktijk wordt gebezigd. Zo zijn rechterlijke uitspraken voor een leek soms onbegrijpelijk. Ook dat is vanuit rechtstatelijk oogpunt ongewenst. Rechterlijke uitspraken moeten voor eenieder te begrijpen zijn. Bij de afdeling bestuursrechtspraak zijn we enige tijd geleden het project 'heldere taal' gestart. Qua opzet en inhoud moeten de uitspraken ook voor juridische leken te volgen zijn. De schrij-

ten lezen. Als je niet uitkijkt, wordt dat taalgebruik al snel een tweede natuur.'

Hoekstra: 'Als gerechtelijke uitspraken in begrijpelijke taal worden geschreven en de wetgever zich wat dat betreft ook de nodige inspanningen getroost, dan zal daarvan ook een opvoedende werking uitgaan voor studenten en juristen. Als rechter en wetgever moet je het goede voorbeeld geven. Ik geloof daar heilig in.' 'Natuurlijk doet zich ook de invloed van de Engelse taal voelen. Op de universiteit wordt daar ook de nodige aandacht aan besteed. Papers worden ook in de Engelse taal geschreven. Maar je moet de invloed van het internationale recht en de Engelse taal niet overschatten. Ik

© Raad van State

“

Jaap Hoekstra:

'Juristen zullen hun rol anders moeten bekijken.'

ver van de uitspraak in het bijzonder moet zich daar bewust van worden.'

Judo: 'Er is wel wat vooruitgang geboekt. Je moet je continu bewust zijn van de spanning tussen begrijpelijke en technische correcte communicatie. Niets erger dan een cliënt die je opbelt om te zeggen dat hij niets begrepen heeft van wat je hebt geschreven in een advies. De jonge generatie doet het ook niet per se beter. Dat is ook wel begrijpelijk: wie zich minder comfortabel voelt, valt veel sneller terug op een overwegende stijl.'

Hoekstra: 'Een hedendaagse patroon van een stagiair moet daar veel tijd in steken.'

Judo: 'We moeten wel zorgen dat we geen afpunctcultuur krijgen. Taal is veel meer dan alleen maar zorgen dat je bepaalde vanzelfsprekende fouten vermijdt. En we mogen de rechtstaat ook niet reduceren tot een louter sociale discussie, waarbij je zorgt dat iedereen je kan begrijpen, los van opleidingsverschillen. Dat is nog maar de eerste fase. De rechtspraak moet ook nagaan welk publiek het met haar boodschap voor ogen heeft, welke boodschap ze wil brengen. Communiceren met partijen is

denk dat bijna 90 procent van de afgestudeerde juristen toch in een loopbaan terecht komt die gedomineerd wordt door het nationale rechtssysteem en de Nederlandse taal. Daarom mag de aandacht voor de Nederlandse taal op de universiteiten niet verslappen.'

Wordt het internationale aspect van de job door jongeren overschat?

Hoekstra: 'Ik denk van wel. Aan de universiteit wordt studeren in het buitenland als een soort beloning beschouwd. Natuurlijk werkt een verblijf in het buitenland 'verbredend', maar dat hoeft niet altijd even waardevol te zijn voor het Nederlandse rechtsbedrijf.'

Judo: 'De Belgische taalwetgeving gaat daar toch wat op de rem staan, anders riskeer je een soort parallelle opleidingen te creëren, waarbij de Nederlandse dan als het kneusje wordt beschouwd, en de Engelstalige als de beste.'

Hoekstra: 'Misschien is de Belgische taalwetgeving wat dat betreft wel een zegen. Het houdt de focus op het Vlaams gericht en vormt een zekere barrière voor een te grote invloed van het Engels.'

FLEXIBILITEIT

Ziet u nog andere thema's die juristen over de verschillende beroepsgroepen en specialisaties verbindt?

Judo: 'Ik denk aan het overbodig worden van een aantal juridische beroepen en de creatie van nieuwe vormen van dienstverlening. In België staat die discussie nog niet ver, maar ze komt eraan. Op internet vind je bijvoorbeeld veel contracten, je ziet een tendens naar meer zelfredzaamheid. In Nederland staat men veel verder, bijvoorbeeld met de HBO-jurist. In België is er amper diversificatie, en wordt ze bemoeilijkt.'

'Ik denk dat er niet te veel juridische dienstverlening is, maar te weinig diversificatie. Er is bij ons nog altijd geen kader voor specialisatie. Al lijkt daar op het niveau van de OVB nu stilaan verandering in te komen: men buigt er zich alleszins over.'

Hoekstra: 'In Nederland bestaat de tendens van juridische specialisatie al meer dan 30 jaar. Er zijn specialistenverenigingen, die eigen opleidingen organiseren. Je kan pas volwaardig lid van z'n vereniging worden als je in dat rechtsgebied een aantal jaar de nodige praktijkervaring hebt opgedaan en een opleiding hebt gevolgd. Maar te veel specialisatie kan ook een nadeel zijn. Je wordt dan een gemankeerde jurist, die maar één kunstje beheerst. Ik ben soms jaloeus op generalisten.'

Judo: 'Ik neem ook dat er altijd plaats zal zijn voor generalisten, bijvoorbeeld in de eerste lijn.'

Het buzzword is ook in de juridische wereld digitalisering. In Nederland wordt met het KEI-programma digitaal procederen in fasen verplicht voor alle Nederlandse rechtbanken enhoven. Ook in België komt de digitale procedure steeds dichterbij.

Hoekstra: 'Met artificiële intelligentie zou bijvoorbeeld in de materie van het ontslag driekwart van de uitspraken door de computer kunnen gebeuren. Dat vind ik fascinerend. Ik heb er niets op tegen, als het een hulpmiddel blijft, maar het zou erg zijn als alleen computers nog uitspraken doen. Toch denk ik dat juristen hun rol anders zullen moeten bekijken. Wat moet de jurist van de toekomst zijn, welke kennis moet hij in huis hebben? Dat zijn essentiële vragen, zeker in de opleiding, waar nu toch de juristen worden gevormd die de volgende 30 tot 40 jaar mee het gezicht van de juridische dienstverlening zullen bepalen. Er wordt gezegd dat we altijd maar langer moeten werken. Als we zolang moeten werken, zullen we moeten zorgen dat we de volgende dertig jaar mee kunnen zijn.'

Judo: 'Nederland staat alvast verder in de flexibiliteit. Zo stap je daar makkelijker over van de balie naar de Raad van State. Of als magistraat naar de Eerste Kamer. Dat is in België uitzonderlijk. Ook daar zie je weer die verkoking.'

Hoekstra: 'De helft van de rechters in de Raad van State zijn van origine rechters, een kwart zijn oud-politici en ambtenaren, en een kwart komt uit de advocatuur of de wetenschap. Dat is een mooie mix, die verfrissend en inspirerend werkt. We zijn binnen de afdeling bestuursrechtspraak nogal met vernieuwing bezig. Denk aan ons project begrijpelijke taal. Er is ook de nieuwe zaaksbehandeling, waarbij iedere zaak die wijze van behandeling krijgt die daarvoor het meest geschikt is. En we hebben een project, waarin wordt stilgestaan bij de mate van indringendheid van de rechterlijke toetsing van overheidsbesluiten. Tot slot is er ook een evaluatie van elke zaak na afloop van de zitting, waarin in het bijzonder aandacht wordt besteed aan het optreden daarin van de betrokken rechters. Dat laatste slaat wel een beetje door.'

Het Juristencongres der Lage Landen, met het thema recht en taal, heeft plaats op 25 en 26 september 2017 in Antwerpen. De sprekers komen uit Nederland, Vlaanderen, Zuid-Afrika en de Caraïben. De Taalunie ondersteunt het congres financieel, en zal de bevindingen mee helpen verspreiden.

Meer informatie vindt u op www.vlaamsejuristenvereniging.be of <http://www.ru.nl/cpo/cursus/programma/programma-internationaal-juristencongres-lage/>